

ทัศนะของชาวอินเดียที่มีต่อสุวรรณภูมิ

Indian perspectives on Suvarnabhumi

มานพ นักการเรียน¹, ฉัชศุภางค์ สารมาศ², บานชื่น นักการเรียน³

Manop Nakkarnian¹, Chatsuphang Saramart², Banchuen Nakkarnian³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Sirindhornrajavidyalaya Campus, Thailand

Corresponding Author E-mail: mnakkarreyn@gmail.com

Received 20 August 2023; Revised 20 October 2023; Accepted 13 December 2023

ทัศนะของชาวอินเดียที่มีต่อสุวรรณภูมิ

มานพ นักการเขียน, ฉัชศุภางค์ สารมาศ,
บานชื่น นักการเขียน

บทคัดย่อ

แนวคิด “สุวรรณภูมิ” (แผ่นดินทอง) เป็นมากกว่าชื่อดินแดน แต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนโลกทัศน์ของผู้คนในอดีต โดยปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและบันทึกโบราณในฐานะ “ประตูเชื่อมโลก” ระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่มีการระบุเมืองที่เป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิที่ชัดเจน แต่เกิดข้อสันนิษฐานตามบริบท 2 ด้าน คือ 1. ศูนย์กลางการค้า ได้แก่ เมืองอู่ทอง เมืองไชยา และคาบสมุทรมลายู และ 2. ศูนย์กลางพระพุทธศาสนา ได้แก่ นครปฐมโบราณ จากหลักฐานธรรมจักร พระปฐมเจดีย์ที่เชื่อมโยงถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และเมืองสะเทิม ประเทศพม่าตอนล่าง

คัมภีร์อินเดียตีความสุวรรณภูมิใน 2 มิติ คือ 1. ดินแดนแห่งความมั่งคั่ง: แหล่งทองคำและผลิตผลเป็นจุดหมายของพ่อค้า (สังฆชาตค) และ 2. ดินแดนแห่งความเสียด: เส้นทางเดินเรืออันตรายที่ต้องอาศัยทักษะและบุญบารมี เพื่อความอยู่รอด (มหาชนกชาตคและสุปารคชาตค) ดังนั้น สุวรรณภูมิจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความหวังและความมั่งคั่ง ที่ขับเคลื่อนการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการสร้างประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของภูมิภาคนี้

คำสำคัญ: สุวรรณภูมิ; ศูนย์กลางการค้า; ศูนย์กลางพระพุทธศาสนา; สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Indian perspectives on Suvarnabhumi

Manop Nakkanrian, Chatsuphang Saramart,
Banchuen Nakkanrian

Abstract

The concept of “Suvarnabhumi” (the Golden Land) is more than just a land name; it is also a cultural symbol reflecting the worldview of past peoples. It appears in Buddhist scriptures and ancient records as a “world gateway” between India and Southeast Asia. While no specific city was identified as the center of Suvarnabhumi, there are two contextual assumptions: 1. A trading center, including U Thong, Chaiya and the Malay Peninsula; and 2. A Buddhist center, including ancient Nakhon Pathom, evidenced by the Dharmachakra and Phra Pathom Chedi, which date back to the time of King Ashoka the Great, and Thaton in lower Burma.

Indian scriptures interpret Suvarnabhumi in two ways: 1. A land of wealth: a source of gold and produce, a destination for merchants (Sangkha Jataka) and 2. A land of risk: a dangerous shipping route requiring skill and merit for survival (Mahajanaka Jataka and Suparaka Jataka). Suvarnabhumi thus symbolizes hope and prosperity, driving economic and cultural exchange. Buddhism is the core of the region's history and identity.

Keywords: Suvarnabhumi; Trade Center; Buddhist Center; Cultural Symbol

บทนำ

แนวคิดเรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและคัมภีร์โบราณต่าง ๆ มิได้เป็นเพียงชื่อเรียกดินแดนอันมั่งคั่ง หากแต่สะท้อนโลกทัศน์ของผู้คนในอดีตที่มองสุวรรณภูมิในฐานะดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์และความรุ่งเรือง ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ ศาสนา และวัฒนธรรม ในคัมภีร์บางแห่ง สุวรรณภูมิถูกกล่าวถึงในฐานะดินแดนปลายทางของการเดินเรือและการค้าข้ามสมุทร ที่เต็มไปด้วยทรัพยากรล้ำค่า โดยเฉพาะทองคำ เครื่องหอม และผลผลิตจากธรรมชาติ ขณะเดียวกัน ก็ถูกมองว่าเป็นพื้นที่สำคัญทางศาสนาที่รองรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ชนต่างถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสุวรรณภูมิในฐานะ “ประตูเชื่อมโลก” ระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทความนี้ ศึกษาทัศนะของชาวอินเดียที่มีต่อสุวรรณภูมิ โดยครอบคลุมในประเด็นต่างๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสุวรรณภูมิกับทวารวดี เมืองที่คาดว่าเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิ และสุวรรณภูมิในทัศนะแห่งการตีความของชาวอินเดีย เพื่อสื่อให้เห็นว่า เรื่องสุวรรณภูมิไม่ใช่เพียงการบันทึกภูมิศาสตร์ แต่เป็นสัญลักษณ์ของดินแดนแห่งความมั่งคั่ง ความหวัง และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างความหมายทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของภูมิภาคนี้อย่างลึกซึ้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างสุวรรณภูมิกับทวารวดี

สุวรรณภูมิ เป็นชื่อเรียกดินแดนที่มีการกล่าวถึงในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แปลตามตัวว่า แผ่นดินทอง หรือดินแดนแห่งทองคำ ซึ่งตีความว่าหมายถึง ดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ชาวต่างชาติจากดินแดนไกลได้เข้ามาติดต่อแลกเปลี่ยนค้าขายกับสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นดินแดนแห่งการทำมาค้าขายที่เปิดกว้าง แล้วนำสินค้าอันเป็นผลผลิตซึ่งเป็นที่ต้องการในสมัยนั้นกลับไปขายยังดินแดนของตนทำให้ร่ำรวยมหาศาล สุวรรณภูมิอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของอินเดีย เมื่อพิจารณาจากแผนที่โลก จึงน่าจะสันนิษฐานได้ต่อไปว่า สุวรรณภูมิ คือส่วนที่เป็นแผ่นดิน ได้แก่ ประเทศพม่า ลาว ไทย กัมพูชา ส่วนสุวรรณทวีปซึ่งเป็นเกาะ น่าจะ ได้แก่ เกาะชวา สุมาตรา หรืออินโดนีเซีย ตลอดทั้งฟิลิปปินส์

แต่จากการศึกษาค้นคว้าและรายงานทั้งภายในและต่างประเทศในระยะ 100 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเริ่มจากการสืบสวนจากนิทานชาดกของอินเดีย ตลอดจนพงศาวดารและบันทึกต่างๆ ทั้งของอินเดีย ลังกา กรีก โรมัน และจีน โดยยังมีส่วนของฝ่ายเปอร์เซียและอาระเบียน้อยมาก ตามด้วยวิทยาการด้านหลักฐานโบราณคดี และวิธีวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ในระยะหลัง ล้วนสรุปตรงกันว่า สุวรรณภูมิไม่ได้เป็นเพียงดินแดนในจินตนาการที่เลื่อนลอย แต่มีความเป็นไปได้มากที่จะมีอยู่จริง ผ่านพัฒนาการมาแต่ก่อนประวัติศาสตร์หลายพันปี จนอาจถึงระดับนครรัฐหรืออาณาจักร เมื่อประมาณ 2,000 ปีที่แล้ว ตั้งอยู่ ณ บริเวณที่เรียกว่า อินโดจีน ระหว่างอินเดียกับจีน ที่ทุกวันนี้เรียกว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน (สมเจตน์ ทิณพงศ์ และคณะ, 2562)

หลักฐานทางพระพุทธศาสนาของอาณาจักรทวารวดีเมืองนครปฐมโบราณ สามารถเชื่อมเข้ากับ ความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาแรกสุดที่แพร่หลายเข้ามาถึงสุวรรณภูมิ ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุ

ภาพ ได้นิพนธ์เรื่อง “ตำนานพระพุทธเจดีย์” ในพ.ศ. 2469 ทรงสันนิษฐานว่า พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้มาประดิษฐานที่เมืองนครปฐมโบราณเป็นแห่งแรก โดยพระปฐมเจดีย์ ศิลาธรรมจักรและกวางหมอบ และจารึกคาถาอริยสัจ 4 ภาษาบาลี เย ธมมา ฯ คือหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบและคติอันเก่าแก่ย้อนไปถึงในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2510) จากพระนิพนธ์ข้างต้นนี้ ทำให้เชื่อว่า อาณาจักรทวารวดีที่มีศูนย์กลางที่นครปฐมโบราณ สืบค้นไปถึงสุวรรณภูมิว่าเป็นดินแดนอยู่ที่นครปฐมโบราณเช่นกัน

สรุปได้ว่า “สุวรรณภูมิ” (แผ่นดินทอง) คือชื่อในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่หมายถึงดินแดน อุดมสมบูรณ์ และเป็นศูนย์กลางการค้าทางตะวันออกของอินเดีย ซึ่งน่าจะหมายถึงพื้นที่อินโดจีน (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) จากการศึกษาในรอบ 100 ปี สรุปว่า สุวรรณภูมิมีอยู่จริง ในระดับนครรัฐหรืออาณาจักรเมื่อประมาณ 2,000 ปีที่แล้ว หลักฐานทางพระพุทธศาสนา เช่น พระปฐมเจดีย์และธรรมจักร ในอาณาจักรทวารวดี (นครปฐมโบราณ) ทำให้เกิดการสันนิษฐานว่า นครปฐมโบราณ คือศูนย์กลางแรกของการรับพระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และเป็นที่ตั้งของสุวรรณภูมินั่นเอง

เมืองที่คาดว่าเป็ศูนย์กลางของสุวรรณภูมิ

สุวรรณภูมิ เป็นชื่อที่ใช้เรียกดินแดนซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ มีใช้ชื่อบ้านเมือง รัฐ หรืออาณาจักรที่มีกษัตริย์และชนชั้นปกครองแบบรวมศูนย์ แต่เป็นการเรียกกลุ่มเมืองท่าและเขตเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกัน ที่พ่อค้าชาวอินเดียเดินทางมาติดต่อค้าขาย โดยหลักฐานมิได้ระบุชัดเจนถึงที่ตั้งของดินแดนนี้ เพียงแต่ทราบว่ายู่ทางตะวันออกเฉียงใต้

เนื่องจาก “สุวรรณภูมิ” เป็นคำที่ใช้เรียกดินแดนกว้างใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ความกว้างขวางและความไม่แน่ชัดนี้เอง ทำให้ชนชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพม่า มอญ หรือไทย ต่างอ้างว่าบ้านเมืองของตนคือศูนย์กลางแห่งสุวรรณภูมิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานร่วมกัน และตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน

สำหรับผู้คนในดินแดนสุวรรณภูมิ (มอญ พม่า และไทย) นั้น ความภูมิใจสูงสุด คือการที่ดินแดนของตน มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ส่วนคุณค่าด้านอื่น ๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ทรัพยากร การค้าขาย วิชาการและศิลปวัฒนธรรม นั้นเป็นเพียงเรื่องรองลงไปเท่านั้น

ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ได้ระบุว่า พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา 9 แห่ง คือ แห่งที่ 1 ได้แก่ แคว้นกัษมีระและแคว้นคันธาระ ปัจจุบันคือแคชเมียร์ อยู่ในประเทศอินเดีย และแคว้นคันธาระ ปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถานและประเทศอัฟกานิสถาน แห่งที่ 2 ได้แก่ มหิสกมณฑล ได้แสดงเทวทูตสูตรแก่ชาวมหิสกมณฑล ปัจจุบัน คือ แคว้นไมซอร์และดินแดนลุ่มแม่น้ำโคธาวารี ประเทศอินเดีย แห่งที่ 3 ได้แก่ วนวาสีชนบท ปัจจุบัน คือ แคว้นบอมเบย์แห่งที่ 4 ได้แก่ อปรันตกชนบท ในปัจจุบัน คือ แถบทะเลอาหรับทางเหนือของบอมเบย์ แห่งที่ 5 ได้แก่ มหารัฐชนบท ปัจจุบันคือ รัฐมหาราษฏร์ ประเทศอินเดีย แห่งที่ 6 ได้แก่ รัฐโยนก ปัจจุบัน ได้แก่ ดินแดนที่เป็นประเทศอิหร่านและตุรกี แห่งที่ 7 ได้แก่

หิมวันตประเทศ ปัจจุบัน ได้แก่ ดินแดนแถบภูเขาหิมาลัย ประเทศเนปาล แห่งที่ 8 ได้แก่ สุวรรณภูมิ ปัจจุบันสันนิษฐานว่าเป็น ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน เช่น พม่า ไทย ลาว เขมร เป็นต้น และแห่งที่ 9 ได้แก่ เกาะตัมพปณิทวีป ปัจจุบัน คือ ประเทศศรีลังกา (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/82-89)

ในปัจจุบัน เหลืออยู่เพียง 2 แห่งเท่านั้น คือ เกาะลังกาและสุวรรณภูมิ ส่วนแห่งอื่น ๆ ได้เปลี่ยนคติความเชื่อไปหมดแล้ว สำหรับเกาะลังกา ไม่มีปัญหาเพราะมีหลักฐานชัดเจน ส่วนดินแดนสุวรรณภูมิไม่มีหลักฐานยืนยันถึงสถานที่ตั้ง (ผาสุข อินทราวุธ, 2548) และไม่มีการกล่าวถึงเมืองโบราณสำคัญในดินแดนนั้น

จึงทำให้มีการตีความเมืองโบราณที่สันนิษฐานว่าเป็นศูนย์กลางของดินแดนสุวรรณภูมิ โดยอาศัยหลักฐานทางเอกสารและโบราณสถานวัตถุต่าง ๆ ที่ได้ค้นพบ อย่างน้อย ๆ มี 5 แห่ง คือ

1. เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณและตรี อมาตยกุล ได้ค้นพบว่าชื่อสุพรรณภูมิ ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 ว่าเป็นชื่อเมืองที่พระองค์ทรงปราบได้ และตีความว่า สุพรรณภูมิหรือสุวรรณภูมิ เป็นชื่อของเมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 3) ศาสตราจารย์ฌอง บวสเซอลิเยร์ (Jean Boisselier ค.ศ. 1912-1996) นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ได้ตั้งสันนิษฐานไว้ว่า น่าจะอยู่ที่เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ในภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย เนื่องจากพบสินค้าต่างชาติ จากโลกตะวันตก ทั้งจากอินเดีย เปอร์เซีย และกรีก-โรมัน เป็นจำนวนมาก และหลักฐานการค้าเหล็ก ลูกปัด เครื่องประดับ แสดงถึงความรุ่งเรืองเรื่องด้านการผลิตและการค้า (ผาสุข อินทราวุธ, 2548)

2. เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี หม่อมเจ้าจันจิราภรณ์ รัชนี้ ได้ตั้งสันนิษฐานไว้ว่า น่าจะตั้งอยู่ที่เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาคใต้ ของประเทศไทย เนื่องจากท่านได้ศึกษาเรื่องเส้นทางลมมรสุมหรือที่เรียกกันว่า “ลมการค้า” คือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มาบรรจบกันบริเวณภาคใต้ของไทย (ผาสุข อินทราวุธ, 2548)

3. คาบสมุทรมาเลย์ พอล วิทลีย์ (Paul Wheatley) (1961) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้เสนอแนวคิดในหนังสือ The Golden Khersonese ว่า สุวรรณทวีปน่าจะอยู่บริเวณคาบสมุทรมาเลย์ หรือคาบสมุทรลาลู (เป็นภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบด้วยดินแดนของ ประเทศมาเลเซีย (ส่วนมาเลเซียตะวันตก) ประเทศไทย (ภาคใต้) และ เมียนมาร์ (ส่วนปลายสุดทางใต้) เนื่องจากเส้นทางลมมรสุม และความเหมาะสมของที่ตั้งที่สามารถควบคุมเส้นทางการค้าที่ผ่านช่องแคบมะละกาและช่องแคบซุนดาได้ ส่วนสุวรรณภูมิที่จีนเรียกว่า “จินหลิน” นั้น น่าจะตั้งอยู่บนฝั่งเหนือของอ่าวไทย สมมติฐานที่มีน้ำหนักมากคือ “สุวรรณภูมิ หรือ จินหลิน” ดังกล่าวตั้งอยู่แถบที่ราบลุ่มเจ้าพระยา-อู่ทอง-นครปฐม อันเป็นศูนย์กลางเมืองท่าและการค้าสำคัญในสมัยโบราณ ซึ่งสอดคล้องกับตำแหน่งฝั่งเหนือของอ่าวไทย

4. เมืองนครปฐมโบราณ ประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสันนิษฐานว่า พระปฐมเจดีย์ ที่จังหวัดนครปฐม เป็นเจดีย์องค์แรกสุดที่สร้างขึ้นในประเทศแถบนี้ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้าบุนานาค), 2504) ต่อมา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายไว้ในหนังสือ เรื่องประดิษฐาน

พระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป ว่า พระโสณะองค์หนึ่ง พระอุตตระองค์หนึ่งไปสุวรรณภูมิประเทศ คือสุวรรณภูมิประเทศ อยู่ในลุ่มน้ำสยามประเทศนี้เอง และสุวรรณภูมิประเทศคงจะมีชาวชมพูทวีปมาตั้งภูมิลำเนาอยู่มากด้วยกันแล้ว จึงได้ส่งคณะสงฆ์ออกมาเพื่อการบรรพชาอุปสมบทหรือสั่งสอนพระศาสนาแก่คนจำพวกนั้นก่อนคนจำพวกนั้นย่อมรู้ภาษาของชาวเมือง เมื่อรับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของตนแล้ว จึงได้สั่งสอนกันต่อไป (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตราชูญาณ, 2531) ในหนังสือ ตำนานพระพุทธเจดีย์ ว่า พระพุทธศาสนาได้มาประดิษฐานในประเทศสยามครั้งแรก ที่เมืองนครปฐมโบราณ และนับถือกันมั่นคงสืบมาแต่ครั้งนั้น (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตราชูญาณ, 2510)

5. เมืองสะเทิม หรือรามัญประเทศ ประเทศพม่าตอนล่าง โดยอ้างอิงมาจากจารึกกัลยาณี ซึ่ง กษัตริย์พม่า คือพระเจ้าธรรมเจดีย์ (พ.ศ. 2015-2035) แห่งอาณาจักรหงสาวดี โปรดให้สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2019 และ พ.ศ. 2022 เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงการปฏิรูปพระพุทธศาสนาในดินแดนมอญ ดังข้อความว่า “โสณเถระ ปน อุตตระเถระจ สุวณณภูมิภูมฺมสํชาตฺรามณฺญเทเส สาสนํ ปติฏฺฐาเปตํ เปเสสิ ฯ ส่วนว่า พระโสณะเถระและพระอุตตระเถระไปอยู่ในรามัญประเทศที่เรียกว่าแคว้นสุวรรณภูมิ เพื่อจะให้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ในรามัญประเทศ” (หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร, 2468) และศาสนวงศ์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมรุ่นหลังของพม่า เขียนขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 24 โดยพระภิกษุชาวพม่าชื่อพระปัญญาสามิเถระ ในรัชสมัยพระเจ้ามินดง ได้ระบุว่า “สุวรรณภูมิ คือเมืองสุวรรณนครหรือสุวรรณวดี ในประเทศพม่าตอนล่าง โดยรู้ได้จากการอนุমানทางและสถานที่” (พระปัญญาสามิเถระ, 2506)

สรุปได้ว่า ดินแดนสุวรรณภูมิไม่มีหลักฐานยืนยันถึงสถานที่ตั้งอย่างชัดเจน แต่ในปัจจุบันนี้ นำไปสู่ข้อสรุปได้ว่า “สุวรรณภูมิ” คือดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด (ทั้งผืนแผ่นดินใหญ่และหมู่เกาะต่าง ๆ) ส่วนเมืองโบราณที่สันนิษฐานว่าเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหนนั้น ต้องแบ่งออกเป็น 2 บริบทคือ ในบริบทที่เป็นศูนย์กลางการค้า เมืองที่คาดว่าเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิในบริบทนี้ได้แก่ เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และคาบสมุทรมลายูหรือคาบสมุทรมลายู ซึ่งเป็นคาบสมุทรขนาดใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นส่วนที่เชื่อมต่อทวีปเอเชียภาคพื้นทวีป และมีแผ่นดินทอดยาวไปทางใต้จนถึงสุดปลายทวีปเอเชียที่ประเทศสิงคโปร์ คาบสมุทรแห่งนี้ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของประเทศไทย มาเลเซีย และพม่า และในบริบทที่เป็นศูนย์กลางความเจริญทางพระพุทธศาสนา เมืองที่คาดว่าเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิในบริบทดังกล่าว ได้แก่ เมืองนครปฐมโบราณ ประเทศไทย และเมืองสะเทิม หรือรามัญประเทศ ประเทศพม่าตอนล่าง

สุวรรณภูมิ ในทัศนะแห่งการตีความของชาวอินเดีย

สุวรรณภูมิเป็นชื่อเรียกดินแดนที่มีการกล่าวถึงในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ส่วนมากปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาชาดก แต่มีปรากฏในคัมภีร์อื่น ๆ ได้แก่ คัมภีร์มิลินทปัญหา แต่งขึ้นโดยพระปิฎกจุฬาลงกเถระ ในราวพุทธศตวรรษที่ 5 คัมภีร์สมันตปาสาทิกา ซึ่งเป็นอรรถกถาของพระวินัยปิฎก แต่งขึ้นโดยพระพุทธโฆสะ ในราวพุทธศตวรรษที่ 10 คัมภีร์ปรมัตถทีปนี ซึ่งเป็นอรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ ซึ่งแต่งโดยพระธัมมปาละ ในราวพุทธศตวรรษที่ 11 และคัมภีร์ชาดกมาลา รจนาขึ้นโดยท่าน “อารยศูร” นักปราชญ์และกวีชาวอินเดีย

สันนิษฐานว่า มีชีวิตอยู่ราวพุทธศตวรรษที่ 8-9 และมหากาพย์นิทานโบราณของอินเดีย พุทธกถาโลคสังครหะ (Brhatkathaslokasamgraha) แต่งโดยพุทธสวามิน (Budhasvamin) คาดว่าน่าจะแต่งขึ้นในราว พุทธศตวรรษที่ 15

การกล่าวถึงสุวรรณภูมิในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อาจสะท้อนโลกทัศน์ต่อการรับรู้ดินแดนแห่งนี้ว่าเป็นพื้นที่สำคัญทั้งด้านศาสนา เศรษฐกิจ และการเมือง โดยภาพรรับรู้นี้ถูกสร้างและสืบทอดผ่านการบันทึกตลอดจนการตีความของปราชญ์ชาวอินเดีย ดังนี้

1. สุวรรณภูมิในฐานะเป็นดินแดนที่มั่งคั่งและมีความอุดมสมบูรณ์

สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่อยู่ติดทะเลที่อยู่ระหว่างอินเดียและจีน เป็นดินแดนที่มั่งคั่งและมีมีความอุดมสมบูรณ์ คือเป็นดินแดนซึ่งเต็มไปด้วยของดีมีค่าหายาก แหล่งผลิตผลจากป่า และผลิตผลทางการเกษตร (ประทุม ชุมเพ็งพันธ์, 2546) จึงเป็นจุดหมายปลายทางของผู้แสวงโชคและพ่อค้าทั้งหลาย ซึ่งได้เดินทางมาเพื่อแสวงหาโชคและความร่ำรวย ดังที่ปรากฏในสังขชาติก (ลำดับที่ 442) ได้กล่าวถึงการไปสุวรรณภูมิ ทำให้ได้ทรัพย์มา ไว้ดังนี้ “ในอดีตกาล พระนครพาราณสีนี้มีนามว่าโมลินี พระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติอยู่ในกรุงโมลินี มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อสังขะ เป็นผู้มั่งคั่ง มีโภคทรัพย์มาก มีเครื่องที่ทำให้ปลื้มใจ เช่น ทรัพย์ข้าวเปลือกและเงินทองมากมาย ให้สร้างโรจนาน 6 แห่ง คือประตุมือง 4 ประตู ที่กลางเมืองและที่ประตูเรือนสละทรัพย์วันละ 6 แสนให้ทานเป็นการใหญ่แก่คนกำพร้าและคนเดินทาง เป็นต้น ทุกวัน วันหนึ่ง เขาคิดว่าเมื่อทรัพย์ในเรือนสิ้นแล้ว เราจักไม่อาจให้ทานได้ เมื่อทรัพย์ยังไม่สิ้นไปนี้ เราจักลงเรือไปสุวรรณภูมิ นำทรัพย์มา” (ขุ.ชา.อ. (บาลี) 31/385)

2. สุวรรณภูมิในฐานะเป็นดินแดนที่การเดินทางไปถึงเต็มไปด้วยอันตราย

เส้นทางเดินเรือของผู้แสวงโชค พ่อค้าทั้งหลาย นักบวชจากอินเดีย และที่มาจากถิ่นอื่น ๆ ซึ่งประสงค์จะเดินทางไปดินแดนสุวรรณภูมิ ก็ต้องมาลงเรือที่เมืองท่าของแม่น้ำคงคาคือเมืองท่าตัมราลิตี เมืองท่าของแม่น้ำมหานาดี คือ ปาเลอ โภณาฆาร์ เลียบชายฝั่งคือเมืองท่ากสิงคะปฏฐินัม เมืองท่าของแม่น้ำกฤษณาและโคธาวารี คือมาสุลีปฏฐินัม และธารนิโกฏฐะ เมืองท่าของแม่น้ำชาเวรีคือ โสปีฏฐะ มีทิศทางไป 2 ทางหลักคือ

1. แล่นเลียบชายฝั่งผ่านไปทางกันอ่าวเบงกอล เลียบชายฝั่งบังคลาเทศและพม่า ผ่านด้านเหนือของเกาะโคโค แล้วแวะพักที่หมู่เกาะเล็กๆแห่งนี้ แล้วเลียบชายฝั่งทะเลอันดามันสู่คาบสมุทรมลายู ตัดลงสู่ช่องแคบมะละกา แล้วเดินทางเลียบชายฝั่งสู่อ่าวไทย

2. แล่นเลียบชายฝั่งลงใต้แล้วเลียบเกาะศรีลังกา ตัดข้ามอ่าวเบงกอล เข้าทางที่เรียกว่า “ช่อง 10 องศา” ที่อยู่ระหว่างเกาะอันดามันและหมู่เกาะนิโคบาร์ เพื่อเดินทางแบบตัดอ่าวตรงไปยังคาบสมุทรมลายู ตัดลงสู่ช่องแคบมะละกา แล้วเดินทางเลียบชายฝั่งสู่อ่าวไทย (ศรีศักร วัลลิโภดม และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2566)

ดังนั้น สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่เดินทางไปถึงได้ยาก ในชาดก จึงมักกล่าวถึงถึงอันตรายที่เกิดจากเรืออับปางเสมอ โดยเรืออาจจะอับปางก่อนที่จะถึงจุดหมาย ทำให้พ่อค้านักเดินทางโชคร้ายเสียชีวิตหรือสูญเสียทรัพย์สินระหว่างการเดินทางได้ ดังที่ปรากฏในมหาชนกชาดก (ลำดับที่ 539) ว่า “พระมหาชนก พร้อมด้วยพวกพาณิชประมาณเจ็ดร้อยคนขึ้นสู่เรือ เรือแล่นไปได้เจ็ดร้อยโยชน์ ใช้เวลาเจ็ดวัน เรือแล่นไปด้วยกำลังคลื่นที่ร้ายกาจ ไม่อาจทรงตัวอยู่ได้ แผ่นกระดานก็แตกด้วยกำลังคลื่น น้ำเข้ามาแต่ที่นั่นๆ เรือก็จมลงในกลางมหาสมุทร” (ขุ.ชา.อ. (บาลี) 35/54) และในสุปรคชาดก (เรื่องที่ 14) ได้กล่าวถึงสุปรคโพธิสัตว์ เป็นนักเดินเรือผู้ชำนาญและมีปัญญา ถูกพ่อค้าผู้ต้องการไปค้าขายที่ สุวรรณภูมิ (ดินแดนทองคำ) เชิญให้นำทางเรือเมื่อเรือแล่นไปได้ครึ่งทาง ก็เกิดพายุใหญ่ ทำให้เรือลอยคว้างและพ่อค้าหวาดกลัวตาย สุปรคจึงได้ตั้งสัจจาจากอ้างอิงถึงความดีที่ตนไม่เคยทำบาปหรือคิดร้ายต่อใคร ด้วยอายุภาพแห่งสัจจะนั่นเอง พายุจึงสงบลง ทำให้เรือแล่นกลับถึงฝั่งและพ่อค้าทุกคนรอดชีวิตอย่างปลอดภัย สะท้อนความเชื่อว่าการเดินทางไกลเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งนั้น มีทั้งโอกาสและความเสี่ยง จำเป็นต้องอาศัยทั้งทักษะ ความชำนาญ และ “บุญบารมี” ปกป้อง ทำให้รอดพ้นจากภัยอันตรายได้ (อารยศูร, 2513)

3. สุวรรณภูมิในฐานะเป็นดินแดนที่เป็นเมืองท่าชายทะเล

ผู้แสวงโชคและพ่อค้าทั้งหลายทั้งชาวอินเดียและคนถิ่นอื่น ๆ ลงเรือไปสุวรรณภูมิ แสดงให้เห็นว่า สุวรรณภูมิเป็นเมืองท่าชายทะเล/ศูนย์กลางทางการค้าที่มีบทบาทสำคัญด้านการค้าขายที่ชาวอินเดียรู้จักกันดี และนิยมเดินทางมาเพื่อแสวงหาโชคและความร่ำรวย ดังที่ปรากฏในมิลินทปัญหา ในตอนที่ชื่อเมณฑกปัญหาวรรคที่ 9 อุตตงปัญหา ซึ่งพระนาคเสนได้อธิบายอุปมาอุตตงคุณ 13 ให้พระยามิลินท์ฟัง ได้มีการกล่าวถึงเมืองท่าต่าง ๆ 8 เมือง รวมทั้งตักโกละ คือเมืองตรัง และสุวรรณภูมิ ไว้ด้วย ดังนี้ “ท่านผู้มีปัญญา ย่อมได้สามัญคุณทั้งสิ้นด้วยอุตตงคุณ 13 เหล่านี้ ซึ่งท่านได้เสพมากแล้ว เสพเนื่อง ๆ แล้ว สั่งสมแล้ว ประพฤติแล้ว ให้บริบูรณ์แล้วในปางก่อนแล สมบัติเป็นของนำความสุขมา เป็นของประณีตทั้งสิ้น เป็นเครื่องประกาศแห่งท่านนั้น เปรียบเหมือนนายเรือผู้มีทรัพย์ เสียภาษีที่ท่าเรือด้วยดีแล้ว เข้าไปสู่มหาสมุทร ถึงวังคนคร ตักโกลนคร จินนคร โสวีรนคร สุรัฏฐนคร อลสันทนคร โกลปัญญนนคร และสุวัณณภูมินคร แล้วไปสู่ประเทศที่เที่ยวไปด้วยเรือประเทศใดประเทศหนึ่งแม้อื่น ฉะนั้น” (พระปิฎกจุฬายาจารย์, 2536)

ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส ติสสมเตตยสุตตนิทเทส อธิบายติสสมเตตยสูตรว่าด้วยปัญหาของติสสมเตตยยะ ได้กล่าวถึงเมืองท่าต่าง ๆ ไว้ว่า “เมื่อจะแสวงหาโภคทรัพย์ ก็ต้องแล่นเรือออกไปสู่มหาสมุทร ฝ่าหนาว ฝ่าร้อน ถูกสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เบียดเบียนเอา บ้าง ถูกความหิวกระหายกัดตันอยู่ ก็ต้องเดินทางไปคุมพริฐ ตักโกลรัฐ (ตะกั่วป่า) ตักกสิลรัฐ กาลมุขรัฐ ปุริฐ เวสุครรัฐ เวราปถรัฐ ชวารัฐ ตามลิจรัฐ (นครศรีธรรมราช) วงครรัฐ เอฬพันธนรัฐ สุวรรณภูมิจรัฐ สุวรรณภูมิรัฐ ตัมพปานิรัฐ สุปปาทรรัฐ เภรุจจธรัฐ สุรัฏฐรัฐ ภังคโลกรัฐ ภังคณรัฐ ปรมภังคณรัฐ โยนรัฐ ปินรัฐ วินรัฐ มูลปถรัฐ” (ขุ.ม. (ไทย) 21/55/188) บ่งชี้ว่า สุวรรณภูมิไม่ได้เป็นเพียงดินแดนในจินตนาการ แต่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเส้นทางการค้าทางทะเลที่รู้จักกันดีในยุคโบราณ การเรียกขานว่า “สุวรรณ” (ทองคำ) ตอกย้ำถึงภาพลักษณ์ของดินแดนนี้ในฐานะแหล่งรวมทรัพย์ากรล้ำค่า และเป็นเป้าหมายสูงสุดของนักเดินทางผู้มุ่งแสวงหาความร่ำรวย และสะท้อนถึงอีกว่า การเดินทางไปค้าขายในยุคโบราณไม่ใช่เรื่องง่ายตายอย่างใน

ปัจจุบัน ข้อความนี้บรรยายถึงความทุกข์ทรมานที่ต้องเผชิญอย่างชัดเจน ได้แก่ ภัยจากธรรมชาติ คือ ความหนาว ความร้อน ลมแดด ภัยจากสัตว์คือ เหลือบ ยุง สัตว์เลื้อยคลาน และภัยจากร่างกายคือ ความทิว ความกระหาย สิ่งเหล่านี้เน้นย้ำว่าแม้เป้าหมายจะเป็นความมั่งคั่ง แต่ระหว่างทางนั้นเต็มไปด้วยความเสี่ยงและความทุกข์ ซึ่งเป็นความจริงที่นักแสวงโชคทุกคนต้องยอมรับ

4. สุวรรณภูมิในฐานะเป็นดินแดนแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาจากถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดียได้เข้ามาประดิษฐานตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ราวพุทธศตวรรษที่ 3 โดยมีพระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนา เป็นครั้งแรกที่พระพุทธศาสนาได้ออกมาประดิษฐานภายนอกประเทศอินเดีย เป็นการออกจากพุทธภูมิคือดินแดนที่เกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา ไปสู่สุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นดินแดนที่มีกลุ่มคนหลากหลาย ซึ่งคุ้นเคยในการรับและปรับตัวกับแนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ได้ และเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมามาจนถึงปัจจุบัน เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาเถรวาทของโลก

ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ได้กล่าวถึงการทำสังคายนาครั้งที่ 3 เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 234 ที่ โอศการาม กรุงปาฏลีบุตร แคว้นมคธ ประเทศอินเดีย โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เป็นประธาน การทำสังคายนาครั้งนี้มีพระสงฆ์มาประชุมร่วมกัน 1,000 รูป ดำเนินการอยู่เป็นเวลา 9 เดือน จึงเสร็จสิ้น ข้อปรารถนาในการทำสังคายนาครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อพวกเขาเถรเถียร หรือนักบวชศาสนาอื่นมาปลอมบวช แล้วแสดงลัทธิศาสนาและความเห็นของตนว่าเป็นพระพุทธศาสนา พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ จึงได้ขอความอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราชสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อกำจัดความเห็นของพวกเขาเถรเถียรออกไป ในการทำสังคายนาครั้งนี้ พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ได้แต่งคัมภีร์กถาวัตถุ ซึ่งเป็นคัมภีร์หนึ่งในพระอภิธรรมปิฎกไว้ด้วย

เมื่อทำสังคายนาเสร็จแล้ว ก็มีการส่งคณะสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ รวม 9 สาย โดยสายที่ 8 พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่สุวรรณภูมิ ท่านได้แสดงฤทธิ์ปราบนางรากษสหรือผีเสื้อน้ำ ที่ขึ้นมาจากสมุทรเพื่อเคี้ยวกินพวกทารกที่เกิดในราชตระกูล จนทำให้นางรากษสและบริวารหนีไป แล้วได้ตั้งอารักขาไว้โดยรอบเกาะ ได้แสดงพรหมชาลสูตรแก่ชาวสุวรรณภูมิ ทำให้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมณ์และเบญจศีล ประชาชนประมาณ 60,000 คน ได้บรรลुरुธรรม พวกเด็กในตระกูลประมาณ 3,500 คน บวชแล้ว กุลธิดาประมาณ 1,500 นาง ก็บวชแล้ว (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/88) สื่อถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ เป็นการสถาปนาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในดินแดนนี้ และเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่า พระพุทธศาสนาสามารถหยั่งรากลึกในดินแดนสุวรรณภูมิได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง

5. สุวรรณภูมิในฐานะเป็นดินแดนที่มีชื่อเป็นมงคล

สุวรรณภูมิ ซึ่งแปลว่า แผ่นดินทอง หรือดินแดนทอง เป็นชื่อที่บ่งความหมายที่เป็นมงคล ซึ่งคนรุ่นก่อนยกย่องว่า เป็นดินแดนที่มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ ซึ่งกล่าวถึงพ่อค้าผู้มั่งคั่งเพราะการขนถ่ายมาค้าขายเป็นดินแดนที่ผู้เล่านิทานชาดก ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตกาล หรือบรรพบุรุษของเขาคงจะได้เคยเดินทางไปเยือนมาแล้วด้วย เพราะเป็นดินแดนที่มีอยู่จริง และอยู่ในเส้นทางที่น่าจะผ่านในการเดินเรือค้าขาย ดังข้อความ

ตอนหนึ่ง ในสุสันธิชาดก (ลำดับที่ 360) ว่า “ในอดีตกาล พระราชาพระนามว่าตัมพราช ครองราชสมบัติอยู่ในนครพาราณสี ...ครั้งนั้น พ่อค้าชาวภารุกัจฉาจะแล่นเรือไปยังสุวรรณภูมิ คนธรพณ์นั้นจึงเข้าไปหาพ่อค้า แล้วกล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นคนธรพณ์นักขบร็อง จักทำการขบร็องให้แก่พวกท่าน โดยหักเป็นค่าเรือ ขอท่านทั้งหลายจงพาข้าพเจ้าไปด้วย (ขุ.ชา.อ. (บาลี)30/403-406)

นอกจากนั้น ยังเป็นดินแดนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายที่ล้วนเป็นเครือญาติทางวัฒนธรรม ซึ่งปรับตัวอยู่ร่วมกันได้ในดินแดนที่มีชื่อเป็นมงคลนี้

6. สุวรรณภูมิในฐานะเป็นดินแดนที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ

ไม่มีหลักฐานเกี่ยวกับชื่อที่คนพื้นเมืองเรียกดินแดนของตนเอง สุวรรณภูมิจึงเป็นดินแดนซึ่งรู้จักกันแพร่หลายในหมู่ชาวอินเดีย ชาวลังกา ชาวจีน ชาวตะวันตก และชาวตุรกี ซึ่งแต่ละชาติเรียกชื่อดินแดนแห่งนี้แตกต่างกันออกไป แต่ล้วนมีความหมายเช่นเดียวกันว่าเป็น “แผ่นดินทอง” ซึ่งหมายถึง “ดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์” โดยที่ชาวอินเดียและลังกา เรียกว่า สุวรรณภูมิ ดังข้อความตอนหนึ่งในสังขชาดก (ลำดับที่ 442) ว่า “วันหนึ่ง เขาคิดว่า เมื่อทรัพย์ในเรือนสิ้นแล้ว เราจักไม่อาจให้ทานได้ เมื่อทรัพย์ยังไม่สิ้นไปนี้ เราก็จักลงเรือไปสุวรรณภูมิ นำทรัพย์มา” (ขุ.ชา.อ. (บาลี) 31/385) ชาวจีน เรียกว่า “จินหลิน” ดังข้อความตอนหนึ่งในจากเอกสารจีน ในหนังสือชื่อสถานที่ในเอกสารจีนโบราณที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ของหวัง เหว่ยหมิน ว่า “...ห่างจากประเทศฝูหนานประมาณ 2 พันกว่าลี้ มีอาณาจักรชื่อจินหลิน และภายในอาณาจักรนี้ มีแร่เงินและมีพลเมืองอันมากมาย ชาวจีนหลินชอบล่าช้าง เมื่อได้ช้างเป็น ก็นำมาขาย ถ้าได้ช้างตาย ก็จะทำเอาแต่งาของมัน” (หวัง เหว่ยหมิน (Wang Wei Min), 2535: 85) ชาวตะวันตกใช้ไคร้เซ (Chryse) ดังข้อความตอนหนึ่งจากเอกสารชาวตะวันตก ในหนังสือ The Silk and Spice Routes, Inventions and Trade ของนักวิชาการชาวตะวันตก Struan Reid ว่า “ถัดต่อไปจากอินเดีย...มีเกาะอยู่ 2 เกาะ ซึ่งขึ้นชื่อลือชื่อนามว่ามีแร่ธาตุมากมาย แต่ผลผลิตที่สำคัญได้แก่ แร่ทองคำและแร่เงิน ซึ่งเป็นเหตุให้ได้ชื่อเรียกเกาะนั้นตามนั้นคือ เกาะหนึ่งเรียก ไคร้เซ (Chryse) เกาะทอง และอีกเกาะหนึ่งเรียกว่า อากีเร (Argyre) เกาะเงิน” (Struan Reid, 1994) ส่วนชาวตุรกี/ชาวอาหรับ เรียกว่า “อาณาจักรสุฟฟรา” ดังข้อความตอนหนึ่งในนิทานตุรกีเรื่องนิยายเอกของปาชาวาว่า “เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องอธิบายต่อไปอีกว่า ราชอาณาจักรที่กล่าวนี้มีนามตามปุราณะว่า อาณาจักรสุฟฟรา” (เสฐียรโกเศศ-นาคประทีป, 2515)

7. สุวรรณภูมิในฐานะเป็นดินแดนแห่งยักษ์

ดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนา ได้แสดงฤทธิ์ปราบนางรากษสหรือผีเสื้อน้ำ ที่ขึ้นมาจากสมุทรเพื่อเคี้ยวกินพวกทารกที่เกิดในราชตระกูล จนทำให้นางรากษสและบริวารหนีไป แล้วได้ตั้งอารักขาไว้โดยรอบเกาะ ได้แสดงพรหมชาลสูตรแก่ชาวสุวรรณภูมิ ทำให้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมณ์และเบญจศีล ประชาชนประมาณ 60,000 คน ได้บรรลุนิพพาน พวกเด็กในตระกูลประมาณ 3,500 คนบวชแล้ว กุลธิดาประมาณ 1,500 นางก็บวชแล้ว ตั้งแต่นั้นมา เด็กที่เกิดในราชตระกูลได้รับการตั้งชื่อให้ว่า “โสณุตตระ” กันทั้งสิ้น ” (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/88-89)

เอตี สรณมาคมม สัพพทุกขา ปมฺจุจติ

คำแปล

มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคาม ต่างถึงภูเข่า ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ นั่นมิใช่สรณะอันเกษม นั่นมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ส่วนผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ย่อมใช้ปัญญาขอพิจารณาเห็นอริยสัจ 4 ประการ คือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นั่นเป็นสรณะอันเกษม นั่นเป็นสรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/188-192/92)

พระสมณทูตสายที่ 8 ซึ่งนำโดยพระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้ไปประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ คือ เนรมิตเป็นผีเสื้อน้ำให้ใหญ่โต เพื่อทำให้เหนือกว่านางรากษสหรือผีเสื้อน้ำเจ้าถิ่น จึงทำให้ปราบได้ และได้แสดงพรหมชาลสูตร ซึ่งเกี่ยวกับทิวฎี 62 ประการ อันเป็นมิจฉาทิวฎี ไม่ใช่ทางให้พ้นทุกข์ได้เลย เป็นการขับเคลื่อนในทางโลกาภิวัตน์ คือ อารยธรรมปัญญาทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าควรแก่การนำไปปฏิบัติอีกทางเลือกหนึ่งแก่คนพื้นเมือง เมื่อได้รับคติความเชื่อจากพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว ทำให้เกิดการบูรณาการตัดแปลงความเชื่อเหล่านั้นให้กลมกลืน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในดินแดนนี้

สรุปได้ว่า สุวรรณภูมิ (แผ่นดินทอง) เป็นชื่อเรียกดินแดนทางตะวันออกของอินเดียที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและวรรณกรรมโบราณ โดยมีภาพลักษณ์หลัก สรุปได้เป็น 4 ด้าน คือ 1. ดินแดนแห่งความมั่งคั่ง เป็นแหล่งผลิตผลและทรัพย์สมบัติที่อุดมสมบูรณ์ (เช่น ในสังฆชาตก) เป็นจุดหมายของพ่อค้าผู้แสวงโชค 2. เส้นทางอันตราย การเดินทางสู่สุวรรณภูมินั้นยากลำบากและเต็มไปด้วยภัยธรรมชาติ (พายุในมหาชนกชาตกและสุปารคชาตก) ต้องอาศัยทั้งทักษะและความดี (บุญบารมี) 3. เมืองท่าการค้าและศูนย์กลางศาสนา เป็นเมืองท่าสำคัญบนเส้นทางการค้าทางทะเล (กล่าวถึงในมิลินทปัญหา) และเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ครั้งแรกนอกอินเดีย (สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช) และ 4 .ดินแดนแห่งยักษ์ เป็นถิ่นที่อยู่ของนางรากษส/ผีเสื้อน้ำ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น แต่ถูกปราบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์และการแสดงพรหมชาลสูตรของพระสมณทูต คือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการบูรณาการและการเข้ามาของปัญญาทางพระพุทธศาสนาเพื่อแทนที่ความกลัว ดังนั้น สุวรรณภูมิในทัศนะอินเดียแล้ว คือ ดินแดนแห่งโอกาสและความเสี่ยง ที่มีความหมายทั้งในแง่เศรษฐกิจ (ทองคำ) และศาสนา (ศูนย์กลางพุทธ) โดยถูกทำให้บริสุทธิ์จากความเชื่อดั้งเดิมด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้า

บทสรุป

สุวรรณภูมิไม่ได้เป็นเพียง “แผ่นดินทอง” ในเชิงภูมิศาสตร์ ซึ่งน่าจะหมายถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้/อินโดจีน และมีทวารวดี นครปฐมโบราณเป็นศูนย์กลางหลัก แต่เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนโลกทัศน์ของชาวอินเดียและผู้คนในอดีต

ในทัศนะของชาวอินเดีย สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งโอกาสและความเสี่ยง ซึ่งรวมเอาความหมายสำคัญ 4 ด้านไว้ด้วยกัน คือความมั่งคั่ง: แหล่งทองคำและสินค้าหายาก เป็นจุดหมายการค้า (สังฆชาตก) อันตราย: เส้นทางเดินเรือที่เต็มไปด้วยภัยพิบัติ ต้องอาศัยบุญบารมี (มหาชนกชาตก และสุปรคชาตก) ศูนย์กลางศาสนาและการค้า: เป็นเมืองท่าสำคัญ (มิลินทปัญหา) และเป็นดินแดนแรกที่พระพุทธศาสนาเถรวาทถูกเผยแพร่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และการบูรณาการความเชื่อ: เป็นที่ที่ความเชื่อดั้งเดิม (ยักษ์/นางรากษส) ถูกแทนที่ด้วยปัญญาและหลักธรรมของพระพุทธเจ้า (พรมหาลสูตร)

ดังนั้น “สุวรรณภูมิ” จึงเป็นภาพตัวแทนของความมั่งคั่งและการเปิดรับอารยธรรมจากภายนอก โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทำให้พื้นที่นี้เป็นจุดเชื่อมต่อโลกที่เต็มไปด้วยความหวังและความเจริญรุ่งเรือง

เอกสารอ้างอิง

- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค). (2504). *เรื่องพระปฐมเจดีย์*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์. (2546). *สุวรรณภูมิ ดินแดนทองแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น.
- พระปัญญาสามิเถระ. (2506). *ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา*. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ.
- พระปิฎกจุฬาลงกรณ์เถระ. (2536). *ปัญหาพระยามิลินท์ แปลโดยยี่ม ปันตยวงกูร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์องค์การค้าของคุรุสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2532). *อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค 1 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดมและวัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ. (2566). *ข้ามคาบสมุทรในห้วงแห่งสุวรรณภูมิ*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- สมเจตน์ ฑินพงษ์และคณะ. (2562). *สุวรรณภูมิ ภูมิอารยธรรมเชื่อมโยงโลก*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สมเด็จพระญาณสังวร ปภสสขฺย. (2510). *ตำนานพระพุทธเจดีย์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิwapr.

สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ. (2531). *เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). พระนคร: กรมศิลปากร.

เสฐียรโกเศศ-นาคประทีป. (2515). *นิยายเอกของปาวชา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

หวัง เหว่ยหมิน (Wang Wei Min). (2535). *สถานที่ในเอกสารจีนโบราณที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทย*. พระนคร: โอเดียนสโตร์.

หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร. (2468). *จารีกัลยาณี*. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

อารยศูร. (2513). *ชาดกมาลา*. แปลจากภาษาอังกฤษโดยหลวงรัฐภูการโกศล (แปลจากสำนวนแปลอังกฤษของศาสตราจารย์ จ.ส. สเปนเยอร์ - J.S. Speyer). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.

Avienus, Rufius Festus. (2012). *Descriptio orbis terrae*. III. United States: Nabu Press.

Reid, Struan. (1994). *The Silk and Spice Routes : Inventions and Trade*. Paris: Belita Press.

Wheatley, Paul. (1961). *The Golden Khersonese: studies in the historical geography of the Malay Peninsula before A.D. 1500*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.